

T E R M É S Z E T.

Szerkeszti 's kiadja

K U N O S S.

3ik szám.

Tavaszhó 10ikén.

1838.

A' H I Ú Z.

A' hiúz a' macska-nemhez tartozik 's több faja van, mellyek közül némelleyek Európában, mások pedig Ázsiában, Afrikában 's Amerikában otthonosak. Első faj a' közönséges vagy vörös hiúz. Utóbbi nevét szőre színétül vély, melly vörös-barna foltokkal 's hátán szinte illy sújtásokkal van tarkítva. Nagysága majdnem a' farkaséhoz hasonló. Europa országai közül Svéd-honban legszámosabb. Második faj a' szarvas-hiúz az előbitül szürke színe által különbözik, mellyet korosabbaknál fekete, időtlenebbeknél pedig barna foltok tarkáznak; egyszersmind jóval nagyobb is amannál. Hazája éjszaki Europa, de leginkább Ázsia. Harmadik faj a' canadai hiúz, melly Amerika 's Ázsia éjszaki részeit lakja. Színe nyáron vöröses, télen sötétbarna; termetére hasonlít a' rókához. — Negyedik faj az Oroszország déli mocsáros vidékein, a' kaspi tenger mellett, Perzsiában, Egyiptomban és Nubiában honoló mocsár-hiúz, mellynek szőre világos sárgás-szürke; nagyságára nézve a' közönséges hiúzhoz hasonló. Ötödik faj az öves hiúz, melly az előbbinél tetemesen nagyobb 's Afrikát és déli Ázsiát lakja. Vörössárga szőrét hátán sötét-szürkévé teszik a' közbevegyült fekete szálak; nyaka, melle és hasközepe világos vörös; hasonló két öv sújtás van a' pofáján 's czombjain, farkán pedig három fekete fél-öv. Végre van a' karkal-faj, Afrikában, Perzsa- és Arab-honban lakó, 's nagyságára nézve a' közönséges hiúzhoz hasonló.

A' közönséges hiúz merész 's veszedelmes ragadozó állat; különösen nevezetessé teszi éles látása, úgy hogy a' hiúzszem közmondásba is átmert; de majdnem illy éles hallása 's szaglása is van, miben a' macskákat sokkal fölülmulja. Hangja éles, ugatászerű. Hím és nő ritkán válnak el egymástul 's könnyüadekba vagy sziklaüregbe rejteznek. Ha egész biztosságban hiszik magokat, kifeküsznek a' sziklára vagy fatörzsökre is, és pirítkoznak a' nap sugarainál. Fára csak üldöztetve 's játékközben másznak, hol macskakint ághoz simulnak, 's alig tűnhetnek szembe. Az özek, szarvasok 's egyéb vad közt nagy pusztitást tesznek, mellyeket reggeli 's esti szürkületben szoktak megrohanni fekhelyeikről, hol mint a' macska lesimulva hason fekszenek. Innen 12—14 lábnyi távolságban képesek a' vad hátára ugrani, mellybe hegyes körmeiket mélyen bele vágva, nyakát elrágják, 's így földre döntik. Ha zsákmányukat el nem ejthetik: ségyenkedve sompolyognak vissza fekhelyükre, vagy új les-helyet választanak. Ama' hiedelem, hogy magasb helyről ugranak le zsákmányukra, mint szinte, hogy csupán agyvelejét eszik meg: alaptalan. A' mit egyszerre fölfalni nem tudnak, azt földre ássák, belüle újra vendégeskedendők, ha addig meg nem szagosul, mert különben hozzá sem nyulnak. Szaporaságuk nem nagy; háromnál több kölykük ritkán van. Ezek eleinte fehérék, 's játszadoznak mint a' kis macskák, míg anyjoktul az eleiven vitt állatokon a' megrobanást és fojtást eltanulják.

K. az

GYERMEK-GYLKOLÁS EGY KELETINDIAI NÉPÁGNÁL.

(Kutató: *Oriental Annual.*)

A' nép, mellynél ezen iszonyú szokás eredetileg uralkodott és melly azt még most is, noha kisebb kiterjedésben 's nem olly közönségesen, gyakorolja — a' Radspu-
t o k, kevély, daczos, megáltkodott nép, az Indus folyam 's a' hasonnevű tergeréből közzött.

Eredetéről e' borzasztó szokásnak a' monda következőt tartott fen: Egy hatalmas Rajah — a' Dzsaredzsák (A' Radspu-
t o k törzsökének egy ága, kiknél a' gyermek-
gyilkolás a' legnagyobb mértékben üzetett, 's üzetik maig is. A' „Journal of the Royal
Asiatic Society“ szerint az egyetlen egy C u t s c h- tartományban 112 helységben e' bor-
zasztó szokás' következtében a' férfiak' népessége az asszonyokéhoz úgy áll mint 6: 1hez.)
ágából — nagy szépségű 's dúsmiveltségű egyetlenegy leányát férjhez akará adni. Meg-
szólítá tehát házibraminját (Rajgur) szerezne neki egy herceget, kinek tulajdonságai 's
rangja a' leányéival egyenlők legyenek. A' rajgur sok országot beutazott, a' nélkül hogy
a' kívánt tulajdonságokkal bíró völgenyt fellelhetne volna; mert hol gazdagságot 's ha-
talmat lelt, ott a' szépség vagy lelki fenség hiányzott; 's hol a' két utóbbi megvolt, ott
kihések, hatalom szükét tapasztalta. A' rajgur végre hazatért, 's értesíté urát, miképen kül-
détése minden sikernélküli volt. Ez az öreg rajahnak sok aggodalmat szerzett, mert a'
hinduk a' szülei kötelességek' legfőbbikének tartják, leányaiknak alkalmas és méltó fér-
jeket szerezni; 's megvetést és szégyent hozó, ha azok (a' leányok) a' férjhezmenetési időt
eléri a' nélkül, hogy valakinek eljegyezve volnának, következésképen hajadonok marad-
nának. A' fejedelem azonban minden kötést legnagyobb megvetéssel utasított vissza, melly
leánya magas származása 's személyes tökélyeivel nem látszott arányban állani. E' szo-
rultságában rajgurjához fordult, ki azt tanácslá neki, hogy a' gúncsolatás' és szégyennek,
mellyet a' hercegnő' hajadonmaradása okvetetlenül maga után von, elkerülésére, kétség-
beesett ugyan, de ez egyetlen menthető módhoz nyuljon, — a' leányt megölni. Az
apa eleinte mitsem akart e' javaslatról tudni, 's irtózott az asszony-gyilkosságtól, melly a'
„Sestra“ (egyike a' hinduk' szent könyveinek) szerint magában is iszonyú büntett már,
's annál nagyobb, ha az saját leánymagzatán vitetik véghez. A' házibramin azonban ama'
kétségeit szétoszlata, azon nyilatkozással, hogy a' vérsúlyt magára veszi 's a' vétek' minden
következéseiről ellvállalja a' felelőséget. A' hercegnő feláldoztatott. 'S ez idő óta jöve gyako-
raltatba a' gyermekgyilkolás a' Dzsaredzsáknál, 's tőlük az egész néptörzsekre átszívartott.

De akár ez legyen a' gyermekgyilkolás' szokásának eredete, akár nem — annyi
bizonyos, hogy az indító ok reá a' Radspu-
t o k-
nál mindig ugyanazon egy, t. i. a' nehézség,
leányaiknak illendő, alkalmas férjeket találni. A' radspu-
t o k-
kevély göge annyira megy,
hogy leányát soha sem adja másnak, mint olyannak, ki hozzá nemcsak rangra hasonló,
hanem képes is legyen neki azon magasabb polgári állást biztosítani, mellyet, apja véle-
ménye szerint, születésénél fogva követelhet, 's mellyet követelnie joga van; és olly nagy
ezen nagyralátó népnél az utálat minden valódi vagy képzelt lealacsonyodás iránt, hogy nem
egyedül az általános emberiség kötelekeit, hanem még a' vérségi szeretetnek erős lán-
czait is széttépi. De — fogják olvasóink egyszerűen kérdeni — mért nem hagyják tehát
leányaikat inkább hajadonságban élni? M e r t, nyájas olvasóink, mert a' hinduknál a' há-
zasságtalan élet szégyennek tartatik; 's ezen nézet, vagy inkább ezen érzet, olly közö-
nségesen uralkodik, hogy az egész, messze keletindiai félszigeten alig találhatni egy agg-
szüzet a' magasabb osztályból. Gyermekek már kora zsengejükben jegyeztetnek el egymás-
nak; 's nem ritkán a' még gyermek-leány koros, élemedett férfival jár jegyben, ha a' há-
zasság hasonhozónak találatik.

— *szóval meg* A' kevélységen kívül más mellék indító ok, e' rettenetes tett végbevitelére, még a' bírók egyittarthatása is, melly a' Radsputoknál sokszor igen nagy 's örököt, melly tehát könnyen csonkulást szenvedne vagy meg is színhetnék, ha nőgyermeküket életben hagynák; ezenkívül vérfertőztetésnek tartanak, magoknak saját törzsökükből feleségeket venni; a' több néposztályba pedig nem akarják leányaikat eresztini; végre ezek lábalul eltevése által még azon haszon is hármalik rájuk, hogy hatalmuk sem esonkúl.

Mindenkép mindig elég esudálatosnak tetszhetik az európai olvasónak, ki annyit olvasott és hallott már az Indusoknál vértől nagy idegenkedéséről, melly még a' legesekélyebb állat megölésétől is irtózik; esudálatosnak tetszhetik mondám, hogy épen ezen nép között uralkodnak annyi vérengző, vad szokások; mert, noha erkölcsi és polgári törvénykönyvük, miképen az a' Menu' rende'éseiben foglaltatik, egészen a' szigorú erkölcsösség, testi önuralkodás és szelidség rendszerét képezi, melly mindenben ellenkező a' Draco-i keménységgel, kivéven az egy kiáltó verbűnöket, — mindazáltal mégis alig van egy hasonló miveltségű ország a' földön, hol annyi véres szokás és gyakorlat uralkodik, mint az Indusoknál. Ezt mindenesetre igen nehéz megfejteti, ha az általános és egyetlen igaz felelet nem vétetik föl, hogy épen minden szellemi tehetség 's egy a' szível született előítélet a' s z o k á s hatalmának hódol, vagy magát ahoz alkalmazza. E' felelet ugyanis a' legnagyobb erkölcsi ellenmondásokkal békit ki bennünket. —

Egyébiránt az olvasóban e' cikkely által gerjesztett irtózásnak némi enyhítésére legyen megjegyezve, hogy a' legujabb időkben az Angolok 's névszerint Duncan a' nemes lelkű bennare-es-i parancsnok fázódásai 's szigorú rendszabályai által jó formán sikerült már ezen irtózatot kizárni, ha nem egészen is de tetemesen meggátolni, mi által ő ezer meg ezer magzat megmentője lön, kik élnek és fölvirágoznak nevét áldani 's egy erkölcsileg erős igazgatásnak a' vad szokások, babona 's előítélet' tévedései feletti győzödelmét tanúsítani. AA.

V A D Á S Z A T.

(Levélvüredék.)

Ki engemet a' vadászfőtől kívánsz elvonni, felzendülök ellened o' prosának fia, mint zenüde egykor a' parthus nép, nem vadász királyuk Vornenes ellen. Végre tehát csakugyan fő pontját érte-el boszum, a' még negyedéve keletkezett, midőn Csaroda mellett Bereghben, profanus ajakkal szóral szítkot a' bokrok ellen, és midőn Tolcsván, az ózes Szokolya-tetőn vígan lobogó vadásztűz mellett bus arcot merészkedél mutatni. A' költő Szemere Pálnak tüstént elpanaszlám ezeket, 's végzésim leve — kitagadtatásod a' költés' honából. Mert te azt nem érted, nem látod, nem érzed, mennyi sok poesis rejtőzik egy kretás törlo nyullábban! Mint teszi (Byron szerint a' tengert hajó) költői képp a' sziklát zerge, az erdőt szarvas, 's a' kukoricza — korót nyúl? Nem érted, miért képzék a' görögök Amort tegezzel, miért istenlek Dianát? miért fénylenek csillagi sorban Castor, Pollux, Orion vadások, 's nem burnót szelenczés tanácsnokok 's referens assessorok? Nem látod, miért költőibb a' búbajos vadász egy juhos gazdánál, Aelites oroszlán bőron fekke a' ludtollas agynál, 's a' horáczí kölyök szarvas bőrt ugatása Demosthen' szonoklatánál? Mind ezeket te nem érted, ijás szítyáknak, szarvast úzó dentumogereknek 's canifer őseidnek korcsult unokája! Sz. Hubert a' vadások' véd-szentje bölcsődben nem ringata, nem nevelkedel vadvelőn Thule szigetében. Midőn Egmont a' lelkét nyomasztó falak közül, fegyvert ragadva, ki a' szabadba siet, — te ben maradsz, mert a' férfias szenvedélynek helyét kebledben, papír, tinta 's porzó foglalja el. Henye nyugalmat, ismert, ki-mért száraz egyformaságot kedvelsz; élet mozgás, küzdes, szövevény helyett. — A' kigyózdó folyamat, nem az ássot canalist kedvelem, 's az életet ugy tekintem mint egy angol parkot, szikla, rom, zúgó lomb, esergeteg 's a' tiszta tó' nyugodt tükre' egymást, váltó vegyületével. A' falusi ház' esendét örömeit, bérczi zajjal vegyitem, hogy lelkem erőben maradjon. Csiláplítsil örök nyugodt a' tengert, vedd el véseite, szirteit, örvényét: 's poesis helyett prózába fullasztod hajos vándorodat. Az egymással ellenkező élelmények' cseréje szül lelki mozgást, életet. A' Horácz beatus ille-je mit mivel esendes mezejében? Nem csak hü nöcsket ölel 's mezet gyapját szed, de kanna is küzd és rigót fogdos. Ha a' rigó elmarad, poesékká dől az egész óda. — Jobbalj tehát édes Bertim, 's ha később a' sors Delille falusi magányába vezetend, csereld fel olykor ózes berkekkel a' réczes libás udvart. Né-hány, sivatag udvarban zajjal töltött napok után, haza tervedkor, még egyszer olyan kedves leend előtt a' kis nöcske, még egyszer oly nyájás a' falusi lak, még egyszer oly bajos a' bóbítás esirke. A' vadász vadonban, vészek közt rohanó 's később szép hölgyi zengésre ébredő Mazeppa: a' naponta hon esokos férj ellenében, lassu forgalmu nyárson sült gunár, kit úbot is az egyformaság unalma pecsenyénd fel. Borzadj e' képtől 's vadássz; így nem csak nős, szerető is fogsz mind végig maradni. Általa ujuj ingert fogsz nyerni, a' már felig kiszabadult főt, újra a' papucs járma alá hajtani.

Miután Byron szerint az újadat kerítő gyűrű lábaidat is leláncolja, 's így nem utazhatol, nem háborodhatol; lassu lengyel helyett az élet-vidor, változatos, fandangó 's angol contratánczát, uszás, lovaglás (mellyekhez nem értesz gyáva) kívül, leginkább mint Ismael 's Lámeck fia érhesd el. Hogy pedig, honnét száműztünk, visszatérhess a' Pindusra, nosza gyorsan borulj térdre Sz. Hubert előtt, őt magasztaló éneket énekelve, miként tevének a' romaiak vadászat-isteneik előtt; szedd elő Horáczt, Virgil 's Ovid édes hangjait, 's dalj mint ők, a' szenvedelmek' legdicsebbikéről; és — tisztelj engemet, mint tisztelte görögön, dicsősége legszebb szakában, a' vadászokat: 's midőn ekkép ünnepegnél (mint Athen' muzái egykor) a' vadászat' mysteriumait, járulj szent borzadással egy bércz' zengő ormán világtól elszigetelt, éji tüznél ülő vadászcsoporthoz 's mondd, hogy az festés és poesis. Tekintsd Malvina özet üző bajnokát 's mondd, hogy az festés és poesis. Nézzed (bátorságos helyről) a' babyloni dühös oroszlánnal vivő Sándort, kannel küzdő Zrinyit, 's valljad hogy az festés és poesis. Kukkants ezután lelked camera obscurájába, és siess megvallani, hogy az előtted ragyogón elvonuló festés, képek, zugó folyam, lomb 's bércz, mélység, szirt, kürtviszhang, ossiáni vadász szenderegés a' fenyegek' halmain, csaholó holdramorgók, kandur, medverbaj, nyulmákoság poesis. 'S ha ekkép megtisztulva, derült szemekkel látni fogod pliniusként, hogy a' vadászással egybecsatolva, bölcsesség 's költés szelleme lebeg a' bérczeken, lépj akkor alázatossággal előmbé 's én kieszközlemd, hogy Apolló ki Xenophon szerint első találta fel a' vadászatot, egy vízi pus-kával újra avatottává keresztelend castal forrásánál, és sírodon egykor lanthoz tűzött zerge-szarv zimer leend.

Sz. M.

KÜLÖNÖSSÉG.

(Kutató: Porosz kormánylap.)

Békaember. A' porosz-szléz földön Tillendorfan élt bizonyos Holstein nevű férfi, kit csudás testalkata miatt közönségesen bekaembernek hittak. Ő 1805ben születék, egészsége, ép testü szüléktül; kora ifjúságában annyira elbénult, hogy hozzá hasonló alaku ember alig létezett még e' földön. Teste csak harmadfél lábnyi volt; feje azonban 's nemző részei rendes nagyságu emberéhez hasonlítanak; holott egyéb tagjai részint idomtalanok és merevek, részint két éves gyermekéhez hasonló nagyságuak voltak. Tenyerei, belső lapos részükkel kifelé valának fordulva, 's néhány hüvelyknyi karjai visszásan nyulva, feje felé állottak. Tagjai mozdíthatatlansága miatt az ételt ugy kellett neki szájába rakogatni, mint valamely gyermeknek. Szájának belseje 's emésztő létszeri helyes alkotásuak voltak, minélfogya nem csak az étel és ital, hanem a' dohányzás is jó ízű esett neki. Lábai szintolly gyermekies kicsinyek 's bénultak valának, mint kezei, 's merevült állapotban éppen ugy voltak helyezve, mint az uszni akaró békáé, midőn azokat teste felé vonítja. Ily állapotban feküdt ő gyermekségétül fogva egész haláláig, egy — másfél rőfnyi hosszú 's fél rőfnyi széles deszkán, minden ruházat nélkül, csupán egy takaró által fődőztetve, mert tagjainak szerföldötti érzékenysége miatt az öltöztetés alkalmával iszonyu fájdalmakat kellett volna szenvednie. Deszkájáról soha sem mozdult; ezen viteté ki magát szép időben a' mezőre, hol földjei művelése iránt erős al-hangon osztja parancsokat. Rossz időben az ablak deszkára téteté magát, 's ugy nézegetett az utcára. Elméje egészen helyes volt; alapos itelettel 's elmés ötletekkel bírt. Egyetlen, 's igen kedves mulatásága az ostáblázás volt, mellynél szájába fogott vesszővel mutatá ki állaspontjait, egyébkint azonban másnak kellett a' kézbeli foglalatosságot végeznie. Meghalt november 18. 1836.

MADÁRHŰSÉG.

A' mult évben következő érdekes példája tapasztaltatik a' madarak ösztön-vonzalmának, mellyel fiaik iránt viseltek: Angolhonban két gyermek egy kendericze-fészket talált, mellyet a' négy alig tollasulni kezdett madárfiuvál haza vittek. A' nemző madarak, szokott félnétségök ellenére, folyvást a' gyermekek körül röplöstek, 's egész a' házig elkisérték őket, hol ezek a' fészket az ablakba tették. Kis idő mulva oda szálltak a' nemző madarak, 's utóbb eledelt hordának fiaiknak. Midőn ezt a' házbéliek észrevették, az asztalra, majd ismet egy bűgba (kalitkába) helyezék a' kicsinyeket, 's az öregek mindenüvé utánok mentek, táplálatot hordva, 's éjlele is a' kalitkában maradvá, honnan magokat a' szobabeli zaj által sem hagyák elriasztatni. Ezen érdekes jelenet néhány napig tartá, midőn az ablak elibe helyezett 's gondatlanul ott felejtett madárkakat egy hatalmas zápor agyonáztatá. — Gyönyörű példája a' magzat-szeretetének, olly szülekre, különösen pedig anyákra nézve, kik a' természet által bejelők szintyugy mint a' madarakba öntött vonzalmat szántsándékosan elfojtá, azon időt, mellyet gyermekeik ápolására kellene fordítaniok, mulatság-vadászatokra 's hiu szenvedélyeik kielégítésére tekozzák, önmagok, a' növendék, a' haza és erkölcsiség kárával.